

ИКОНОМИКА И БИЗНЕС

В постпандемичния свят

Международна научно-
практическа конференция
СБОРНИК НАУЧНИ ДОКЛАДИ

СБОРНИК С НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Международна научно-практическа конференция

**ИКОНОМИКА И БИЗНЕС
В постпандемичния свят**

София, 2021

Глобалният бизнес се трансформира и дигитализира сериозно през последните години, което стимулира компаниите, мениджърите и учените да търсят нови начини за създаване и поддържане на конкурентно предимство в условията на турбулентна и непредсказуема среда.

COVID-кризата през 2020-21 г. доведе до нови предизвикателства пред бизнеса, правителствата и обществото. Трансформирането на несигурността в източник на потенциални ползи е в дневния ред на бизнеса и академичните среди. То е и основния фокус в работата на Международната научно-практическата конференция „Икономика и бизнес в постпандемичния свят“.

Докладите, научните съобщения и дискусиите по време на конференцията имаха за цел не само да изследват въздействието и последиците на COVID - кризата върху икономиката, бизнеса и обществото, но и да предложат нови организационни модели и решения в условията на постпандемична среда.

СБОРНИК С НАУЧНИ ДОКЛАДИ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКА И БИЗНЕС

В постпандемичния свят

9, 10 и 11 юли 2021 г.

Старозагорски минерални бани

София, 2021

Съставител и отговорен редактор:

доц. д-р Ботьо Захаринов

гл. ас д-р Теодора Ризова

Редакционна колегия:

доц. д-р Надежда Димова

гл. ас д-р Теодора Ризова

Рецензенти:

проф. д-р Диана Копева

проф. д-р Никола Колев

© доц. д-р Ботьо Захаринов

гл. ас д-р Теодора Ризова

© АСКОНИ-ИЗДАТ, предпечатна подготовка

ISBN 978-954-383-140-1

Тази книга е защитена от Закона за авторското право и сродните му права. Тя е предмет на авторско и търговско право на издателя.

ОРГАНИЗАТОРИ

Нов български университет • Институт за наука, култура, изкуство и спорт (Скопие) • МИТ Университет (Скопие) • Университет УНИОН „Никола Тесла“ (Белград, Сърбия) • Университет „Ян Кохановски“ (Келце, Полша)

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател: доц. д-р инж. Ботьо Захаринов

Членове:

- доц. д-р Кристиян Хаджиев; доц. д-р Ренета Димитрова
- доц. д-р Ангел Георгиев
- доц. д-р Надя Маринова
- доц. д-р Кирил Радев
- гл. ас. д-р Теодора Ризова

МЕЖДУНАРОДЕН НАУЧЕН КОМИТЕТ

Председател: доц. д-р инж. Ботьо Захаринов - председател

Членове:

- проф. д-р Мариан Стефановски - Институт за наука, култура, изкуство и спорт (Скопие)
- доц. д-р Кристиян Хаджиев - ръководител на департамент „Администрация и управление“, НБУ
- доц. д-р Ренета Димитрова - ръководител на департамент „Икономика“, НБУ
- доц. д-р Артур Борчук - Университет „Ян Кохановски“ (Келце, Полша)
- проф. д-р Благица Цекова - МИТ (Скопие, Македония)
- проф. д-р Людмила Мукова - Международно висше бизнес училище (София)
- доц. д-р Иван Мицич - Университет УНИОН „Никола Тесла“ (Белград, Сърбия)
- гл. ас д-р Теодора Ризова – НБУ

Външната търговия на Европейски съюз след пандемията

доц. д-р Ирена Николова
департамент „Икономика“
Нов български университет

Резюме. Външната търговия на Европейския съюз (ЕС), както и всяка друга икономическа област, не останаха незасегнати от блокирането на границите и спирането на търговските потоци в света в резултат на пандемията от коронавирус. Целта на доклада е да представи водещите рискове пред външната търговия на ЕС по време на пандемията и след нея.

Ключови думи: търговска политика, световна икономика, износ, внос .

JEL: F10, F15

Foreign Trade of European Union after Pandemic

Assoc. Prof. Dr. Irena Nikolova
Department of Economics
New Bulgarian University

Summary. Foreign trade of European Union (EU), as all other economic aspects, was affected by the lockdown of borders and the decrease in the trade flows worldwide due to the coronavirus pandemic. The purpose of the paper is to present the major risks for EU foreign trade in times of pandemic and after that.

Keywords: trade policy, world economy, export, import.

JEL: F10, F15

Външната търговия на Европейския съюз (ЕС), както и всяка друга икономическа област, не останаха незасегнати от блокирането на границите и спирането на търговските потоци в света в резултат на пандемията от коронавирус. Едновременно с това ЕС трябваше да води преговори с Великобритания за нейното напускане (Брекзит), като преговорите бяха финализирани едва в края на 2020 г. с подписването на Споразумението за търговия и сътрудничество между ЕС и Великобритания. То влезе в сила предварително на 1 януари 2021 г. и окончателно на 1 май 2021 г. Това допълнително повлия на вноса и износа към и от страните на ЕС, още повече че трябваше да бъдат променени приоритетите в бюджета на ЕС.

По принцип, всяка криза, в случая пандемията, разкрива силните и слаби страни на една търговска политика, а в някои случаи насочва промяната на тази политика в една или друга посока. Това може да доведе и до резки промени в нейното провеждане или изцяло премахване на отделни нейни приоритети [1]. Външнотърговската политика на ЕС не прави изключение от това правило, още повече, че процесите на дигитализация в търговията и всички, свързани с нея дейности, включително и банкови [2], значително се ускориха по време на пандемията.

Други области, които бяха засегнати от пандемията и имат отражение върху износа и вноса на всяка страна, включително и ЕС, са: образованието и връзката с бизнеса, което създава условия за изява на предприемачеството [3], [4], самата бизнес среда в контекста на глобализацията и нейното мултикултурно проявление [5], и туризма и свързаните с него информационни и маркетингови дейности [6]. Разбира се, ако се направи задълбочен анализ на всичко области, при които се отрази и продължава да влияе пандемията, едва ли ще останат изключения.

Безспорно е, че търговията е основният двигател за икономическия растеж и развитие на ЕС, като преди пандемията от 2014 г. до 2019 г. общата търговия се увеличава с 25% и има ясно изразена тенденция на ръст за всяка година спрямо предходната. За 2019 г. делът на целия внос и износ на стоки и услуги в БВП на ЕС 35.2% [7]. Наличието на обща търговска политика улеснява значително търговията между страните-членки на ЕС и не създава допълнителни предизвикателства, както в други части на света [8]. Освен това, Единният пазар, който осигурява свободното движение на стоки и свободното предоставяне на услуги подпомага в значителна степен развитието на търговията вътре в ЕС.

При разглеждането на външната търговия, в повечето случаи вниманието се концентрира върху износа като възможност за постигане на икономически растеж и развитие, и в същото време се насърчава производството вътре в страната. Вносът обикновено се пренебрегва, поради разбирането, че не се генерира растеж и се разглежда като пасив, особено при воденето на търговски преговори между държавите [7]. Съвременното разбиране за анализа на външната търговия предполага едновременно разглеждане както на износа, така и на вноса, особено, когато е налице концентрация на търговски потоци от определени държави и региони. Тъй като това предполага наличието на повече рискове при кризисни ситуации или пандемия.

През 2020 г. външната търговия на ЕС (ЕС27) бе засегната значително от коронавирус пандемията, като се наблюдава спад в износа от 9.4% и 11.6% при вноса спрямо 2019 г. [9]. Този факт не прави изключение от общата тенденция за световната търговия на стоки и услуги през 2020 г., като особено през второто тримесечие се наблюдава спад от около 15%, а в някои части на света като Северна Америка до 24.5% [10]. Със сигурност подобен срив за целия свят във външната търговия не е наблюдаван от периода на двете световни войни в началото на 20 век.

Предвид посочените данни и състоянието на търговията със стоки и услуги могат да се формулират **следните рискове, засягащи външната търговия на ЕС по време на пандемията:**

- ✓ Продължителност на пандемията, затваряне на границите и спиране на търговските потоци и по вноса, и по износа. Макар държавите вече да имат опит за действие при подобни условия, рискът от спад в търговията остава, поради нетрайното решение на коронавирус пандемията и появата на нови щамове, както и недостатъчното познаване на въздействието на този вирус върху хората;
- ✓ Специализация на държавите в производство на определени стоки и предоставянето на услуги и ограничаване на търговските потоци на дълги разстояния. Поради непредвидимостта в условията, както и бързото налагане на нови мерки в отделни държави, за фирмите е трудно да отговорят мигновено с необходимите документи, и най-вече в случаите на налагане на карантина. Така вносът и износът се ограничават и доставките се планират

за краткосрочен период. Този риск налага и промяна в местата за производство на отделните стоки.

✓ Преквалификация на служителите, ангажирани в осъществяване на търговията. В повечето случаи именно поради налагането на ограниченията на хора, все повече процеси в търговията се дигитализират, с възможна минимална човешка намеса. Това води до ръст на безработицата и необходимостта от бърза преквалификация на заетите. Така че дигитализацията може да се разглежда и като възможност за постигането на повече ефективност в търговията, но и като риск за заетите в този сектор.

✓ Предоговаряне на споразумението за търговия и сътрудничество между ЕС и Великобритания или сключване на допълнителен анекс към него. Споразумението обхваща широк кръг въпроси между двете страни, които надхвърлят обхвата на двустранната търговия, напр. сигурност, мобилност на хората. Въпреки това има области, които не попадат поне към момента в обхвата на споразумението като финансови услуги, фито-санитарни изисквания и др., които имат отношение към външната търговия, но все още не е постигнато съгласие.

Така или иначе, пандемията от коронавирус ще приключи, както това е станало и предишни епидемии и пандемии в историята на човечеството. Въпреки това, някои рискове в областта на външната търговия ще продължат да съществуват и да изискват от заетите в тази област да предприемат действия.

Част от **рисковете, които ще се отразят върху външната търговия на ЕС след пандемията са:**

✓ Преструктуриране на отделни сектори от икономиката, които имат отражение върху вноса и износа. Това са отрасли, които са засегнати от пандемията в по-висока степен и при които дигитализацията ще доведе до цялостна промяна. Напр. автомобилния сектор, строителство, недвижими имоти, финансови услуги и др. Наред с това, плановете за предприемане на мерки за противодействие на замърсяването на околната среда и климатичните промени също са фактори, които предпоставят необходимостта от преструктуриране на цели сектори. А те имат значителен дял в износа на страните от ЕС.

- ✓ По-бързо възстановяване от пандемията на други държави и региони в света в сравнение с ЕС27. При преодоляване на пандемията и нейните последици от Китай, Индия, САЩ или други водещи икономики в света, те биха имали по-конкурентна позиция в световната икономика и търговия за разлика от ЕС. Така те вече ще се насочат към развитие на своите икономики, а ЕС ще трябва да се концентрира върху справяне с пандемията.
- ✓ Хомогенността на ЕС27. Един от водещите рискове, както сега, така и след пандемията е запазване на целостта на ЕС и постигане на кохезия между отделите държави. Различията в икономическия растеж и развитие до голяма степен се дължат на начините в прилагане на общите политики на ЕС. Липсата на кохезия вътре в ЕС го прави уязвим на външни кризи, при които всяка държава предприема действие само за себе си, както бе първоначалната реакция при коронавирус пандемията.
- ✓ Постигане на автономност в производството вътре в ЕС и при търговията между държавите в рамките на Единния пазар [11]. Пандемията показва една от слабостите на повечето държави в света – тяхната зависимост от производството в Китай и останалите страни в Югоизточна Азия, и съответно вноса от този регион. Така се стигна до недостиг на медицински стоки и оборудване, които не се произвеждат на територията на ЕС и трябваше да се изчака за реализиране на доставките от Азия. Така преразпределението на дейности и производство, които да се извършват на територията на ЕС и да гарантират необходимите стоки за населението е една от темите за анализиране в областта на търговската политика. Но това е свързано и с внимателното провеждане на този тип мерки, които се класифицират като проява на протекционизъм. Въпреки пандемията липсва радикална насока на ЕС към протекционизъм във външната търговия към момента [12].

Това са част от рисковете, които се анализират при възможностите за развитие на външната търговия на ЕС през следващите няколко години, както по време на пандемията, така и след нея. Разбира се, всичко зависи от продължителността на коронавирус разпространението.

ИЗВОДИ

Пандемията от коронавирус промени начина на организиране на процесите в икономиката и търговията и поне към момента няма ясни срокове за нейното приключване. Това предполага външната търговия на ЕС да продължи да работи в условията на пандемия и отделните сектори да се приспособят към тази среда.

Отвореността на търговията може да допринесе за разпространението на една криза или пандемия в повече държави. Но от друга страна, няма държави, които да разчитат само на своето производство и да не зависят от вноса или износа на стоки или услуги. Външната търговия може да допринесе за по-бързото възстановяване на една икономика от криза или пандемия [7].

ЛИТЕРАТУРА

1. Robert Shuman Foundation. (2021). The European Trade Policy in the time of COVID-19: adaptation or change in paradigm? European Issue No581, <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0581-the-european-trade-policy-in-the-time-of-covid-19-adaptation-or-change-of-paradigm>
2. Димитрова, Р. (2019). Пълна дигитализация на дейността – поредното предизвикателство на търговските банки, Годишник „Икономика и бизнес“ 2018, департамент „Икономика“, Нов български университет, с. 6-13, ISSN: 2534-9651, <https://publishing-house.nbu.bg/bg/elektronni-izdaniq/periodika/godishnik-ikonomika-i-biznes-na-department-ikonomika-2018>
3. Текев, Г. (2015). Университетът и бизнесът имат общи задачи, сп. Икономика, бр. 49/2015, ISSN 1314-376X, <https://www.economic.bg/bg>
4. Текев, Г. (2003). Стратегия на управлението: Централизация и децентрализация в Нов български университет, В: Годишник на Департамент „Икономика и бизнесадминистрация“ – „Икономика, психология, управление, бизнес“, ISBN 954-535-329-5.
5. Хаджиев, К. (2016). Мултикултурна бизнес среда – управленски подходи, ценности, тенденции и стереотипи, Икономическа мисъл (2), с. 3-18, ISSN 0013-2993, <http://eprints.nbu.bg/3100/>
6. Темелкова, С. (2019). Образът на туристическите дестинации през призмата на туристическите възприятия, мотивация и удовлетвореност, Годишник

„Икономика и бизнес“ 2018, департамент „Икономика“, Нов български университет, с. 129-135, ISSN: 2534-9651, <https://publishing-house.nbu.bg/bg/elektronni-izdaniq/periodika/godishnik-ikonomika-i-biznes-na-department-ikonomika-2018>

7. Nilsson, B., Tucci, A., Velazquez, B., Nolte, S. and Kutlina-Dimitrova, Z. (2020). Chief Economist Note: Trade Policy Reflections beyond the COVID-19 Outbreak, Issue 2/2020, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/july/tradoc_158859.pdf
8. Маринов, Е. (2021). Африканската континентална зона за свободна търговия: защо Африка се връща към мултилатеризма, Годишник „Икономика и бизнес“ 2019, департамент „Икономика“, Нов български университет, с. 135-146, ISSN: 2534-9651, <https://publishing-house.nbu.bg/bg/elektronni-izdaniq/periodika/godishnik-ikonomika-i-biznes-na-department-ikonomika-2019>
9. Eurostat (2021). EU trade in goods strongly impacted by the COVID-19 pandemic in 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210325-1>
10. World Trade Organisation (2020). Second quarter 2020 merchandise trade, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/merch_2020q2.pdf
11. De Vet, J., Nigohosyan, D., Nunez Ferrer, J., Gross, A., Kuehl, S, Flickenschild, M. (2021). Impacts of the COVID-19 pandemic on EU industries, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662903/IPOL_STU\(2021\)662903_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662903/IPOL_STU(2021)662903_EN.pdf)
12. Muller, V. and Terem, P. (2021). Globalization of EU trade policy in the COVID-19 era, SHS Web of Conferences „Globalization and its Socio-Economic Consequences 2020”, <https://doi.org/10.1051/shsconf/20219201034>